

RICHARD COCKS: CEEA CE ESTE PERSONAL ESTE FILOZOFIC: PLATON, DOSTOIEVSKI, BERDIAEV, TARKOVSKI

Autor: Redacția Syntopic | 7 iulie 2023

Un articol de Richard Cocks pentru VoegelinView

Articol original: The Personal is Philosophical: Plato, Dostoevsky, Berdyaev, Tarkovski

Traducere realizată de Emma Popescu, studentă la Facultatea de Filozofie, Universitatea din București, pentru stagiul de practică organizat în parteneriat cu redacția Syntopic

„Ceea ce iubesc foarte mult este stilul tău de a fi tu însuși și îmi doresc să păstrezi această abilitate și să reușești să o împărtășești cu toți cei din jur și cu studenții. E ceva ce se cere foarte mult (și care e rar) în filosofie și de o importanță vitală în special la Ceaiurile noastre [cu Berdiaev].”

Așa mi-a scris Sofia Androsenko într-un e-mail foarte amabil.¹

Filozofia bună își păstrează legătura cu persoana gânditoare, simțitoare, intuitivă, cu caracterul și limitările sale specifice. A fi înseamnă a fi limitat, până la urmă. Sensul universului, dacă e să aibă unul, este sensul pe care îl are pentru ființa umană. Creștinismul susține umanul și personalul, avându-L pe Dumnezeu personificat în Hristos.

Platon este o prezență clară în multe dintre scrierile sale filozofice. Există ceva atrăgător și duios în respingerea lui explicită a omniscienței. De multe ori, el se

angajează în crearea explicită de mituri și scrie „ceva de genul acesta pare să fie adevărat”. Platon evită temutul pronume la persoana întâi, inventând personajul său „Socrate”, un Socrate care se abate din ce în ce mai mult de modelul său din viața reală, pe măsură ce Platon se maturizează ca gânditor. Într-un mod minunat, viziunea filozofică reală a lui Platon se extinde chiar și dincolo de Socrate, iar Platon o pune pe Diotima să fie cea care îi oferă lui Socrate, în *Banchetul*, intuiția spirituală care îi lipsește. De asemenea, așa cum a subliniat Stanley Rosen în *Banchetul lui Platon*, deși epifania finală și descoperirea sunt rezervate lui Socrate/Diotima, ceea ce spun celelalte personaje în imnurile lor de laudă, elogiile lor, pentru Iubire, nu este lipsit de semnificație, sens și adevăr. Platon deopotrivă îl parodiază pe doctorul Eryximachus și îl pune să discute despre dragoste din punct de vedere medical, cu defectul său profesional, dar reușește să dea gândurilor sale profunzime și poezie - dragostea fiind comparată cu ordinea adecvată în cosmos, sănătatea fizică și ciclicitatea anotimpurilor. Eryximachus distinge între iubirea ordonată și iubirea nepotrivită, insațiabilă și chiar propune noțiunea de muzică bună care contribuie la armonia din suflet, la care adaugă o referire licențioasă despre „ritmul” din muzică ca fiind legat de iubire.

Regizorul Andrei Tarkovski afirmă: „Caut un principiu de montaj care să-mi permită să expun logica subiectivă - gândul, visul, memoria - în locul logicii subiectului”. El a adăugat: „Am observat, din experiența mea, dacă construcția externă, emoțională a imaginilor dintr-un film se bazează pe propria memorie a regizorului, pe legătura intimă a experienței personale cu materialul filmului, atunci filmul va avea puterea de a-i afecta pe cei care îl văd”². Aceste scopuri sunt legate de ambiția lui mai mare: răscumpărarea sufletului omului. „Cred ... că o sarcină enormă a fost încredințată artei. Aceasta este sarcina de a reînvia spiritualitatea.” „Pentru mine, omul, în substanța sa, este în esență o ființă spirituală și sensul vieții sale constă în dezvoltarea spiritualității sale. Dacă nu reușește să facă acest lucru, societatea se deteriorează.” „Arta ar trebui să existe pentru a-i aminti omului că este o ființă spirituală, că face parte dintr-un spirit infinit mai mare la care se va întoarce în cele din urmă.”³

Tarkovski este „Călăuza”, conducându-i pe Profesor și Scriitor prin Zonă în centrul spiritualului. Asta ar trebui să încerce să facă toți artiștii, muzicienii, realizatorii de film și filozofii. Călătoria religioasă există în interior, în suflet. Transformarea perspectivei într-una dintre cele mai intense vieți ajunge să altereze subiectul. Subiectivul este personalul. Frumusețea lucrurilor care există indică spre creatorul ei, atât uman, cât și divin.

Mi-a trecut prin minte, citind cuvintele lui Tarkovski și gândindu-mă la ce spusese Sofia despre mine, că în cazul tuturor oamenilor pe care îi iubesc cel mai mult, în afara prietenilor și familiei, există acest aspect foarte personal în munca lor. Devii interesat de persoana care creează arta sau filozofia, nu doar de produsele efective ale actelor sale de creație. Defectele operei reflectă limitările artistului, în timp ce, pe de altă parte,

pentru a aprecia frumusețea, trebuie să existe ceva frumos în tine: la fel și cu creația artistică. Citindu-i pe Platon, Dostoievski, Berdiaev și vizionând filmele lui Tarkovski,⁴ întâlnești umanul. Umanitatea creatorului și umanitatea fiecăruia. Cele mai bune spectacole ale lui Jeff Bridges aduc cumva în minte cuvântul aparent gol și banal „umanitate”. „Așadar, asta înseamnă să fii om.” Un aspect cheie al acestui lucru este vulnerabilitatea. Interiorul moale, când încetăm să ne ascundem în spatele „obiectivității”. Muzicienii sunt conștienți de faptul că a cânta vocal este mult mai personal și mai vulnerabil decât a cânta la un instrument muzical. Vocea cuiva este parțial rezultatul formei craniului, gâtului, controlului respirației și al corzilor vocale. Tu ești instrumentul la care cânti. Să urăști acel sunet pare a fi într-o mai mare măsură o respingere a persoanei decât să-i disprețuiești cântatul la chitară.

Thomas F. Bertonneau m-a instruit să evit pronumele la persoana întâi, spunând, nu în atâtea cuvinte, că oricum există întotdeauna un autor implicit. Se poate spune ce fel de persoană a scris ceva, indiferent de aparentul caracter impersonal al filozofiei care a rezultat. El l-a menționat în mod special pe Platon, care nu apare niciodată în propriile dialoguri. Însă Platon, așa cum am menționat, îl folosește pe „Socrate” pentru a ocoli problema, iar Platon a fost un mare artist în a înfățișa conversația umană credibilă. Contrar dragului meu prieten dispărut, cred că voi renunța la prețiozitatea impersonalului într-o măsură și mai mare. După cum am comentat în altă parte, tipul de filozofie pe care o scriu se bazează pe experiența personală. Cunoașterea provine din experiența personală, romane/film/artă, știință și experiență religioasă. Nu este posibil să pretindem că experiența personală i s-a întâmplat altcuiva, iar vocea pasivă pare adesea la fel de obositoare ca utilizarea pronumelui de persoana întâi. Dacă este un act narcisist, așa să fie. Încercarea de a reintroduce spiritualul într-o lume căzută este oricum mesianică.

Citirea unui roman de Dostoievski ne dă o idee despre aspectele gândirii și sentimentelor personajelor sale, iar acestea păstrează o legătură, pe care o simțim, cu Dostoievski însuși. Este greu de știut cât de mult a fost intenționat acest lucru sau dacă pur și simplu scriitorul nu s-a putut abține. Avea în el și pe căutătorul spiritual, și pe ticălosul absolut, fiind dependent de jocuri de noroc și ruinând pe jumătate viața soției sale în acest proces, aproape la fel de rău ca Marmeladov în *Crimă și pedeapsă*, care o forțează indirect pe fiica sa, Sonya, să se prostitueze pentru a face față lipsurilor economice, cauzate de neglijarea îndatoririlor sale paterne. Dostoievski este în aceeași măsură și tatăl destrăbălat din *Frații Karamazov*, și Alioșa. Berdiaev are și el această calitate personală în scrisul său. De fapt, filozofia lui personalistă a îmbrățișat și a susținut necesitatea de a face acest lucru. Oamenii religioși au un creier feminizat care pune accentul pe acuitatea verbală în detrimentul matematicii. Și acest creier va aduce intuiția și emoția în prim-plan, nu doar logica.

Un student scrie:

„Iubesc foarte mult cursul dumneavoastră și articolele pe care le scrieți. Am primit un alt profesor la început, care ne-a cerut să cumpărăm un manual, pe care l-am citit cam până la jumătate înainte de a fi repartizat la dumneavoastră. Am fost plăcut surprins că învățăm din articolele dumneavoastră în loc de un manual. Deci, ați putea, vă rog, să-mi trimiteți articolul pe care l-ați scris pentru tema despre conștiință? Mi-ar plăcea să-l citec doar așa, de plăcere, chiar dacă nu pot finaliza tema pentru el. Mulțumesc pentru timpul acordat. Îmi place foarte mult cum abordați filozofia. Articolele dumneavoastră sunt distractiv de citit în comparație cu eseurile de filozofie pe care le citeam în manual.”

Desigur, filtrez în mare parte tradiția filozofică prin sensibilitatea mea, care este una care încearcă să sublinieze mirarea, misterul și spiritualul. Este un mod partizan de a proceda, dar la fel a fost și Platon, părintele întregii filozofii. Nu va fi pe gustul fiecărui student, dar există și alți profesori. Predarea unui curs de filozofie presupus neutru și impersonal pare în mod inerent plictisitor pentru toți cei implicați și, de asemenea, implică rea-credință. Alegerea lecturilor determină deja o mare parte din ceea ce se va întâmpla, iar a lăsa un autor de manuale să facă asta pentru tine face ca propriile încercări de autoeducare filozofică să pară inutile. Profesorii mei din Noua Zeelandă erau pozitiviști fără excepție. Orice abatere de la empirism era anulată fără milă. Au reușit să-l ruineze chiar și pe Platon supunându-i argumentele unei „analize” fără context. Unele dintre ele sunt destul de proaste. A fost o ușurare să descopăr mai târziu că Socrate a folosit tehnici polemice viclene atunci când a avut de-a face cu interlocutori cinici și cu sofști – cei renumiți pentru capacitatea de a face argumentele mai proaste să pară mai bune – dar a argumentat cu bună-credință, fără trucuri, când interlocutorul său era un tânăr care căuta realmente adevărul. Având în vedere că orașul Atena i-a executat prietenul și mentorul, este surprinzător că Platon a reușit să-și mențină sentimentul de nedreptate moderat în măsura în care a făcut-o. Toate aceste lupte verbale cu retorii sunt îndepărtate de un club de dezbateri atunci când ne amintim de acest eveniment din viața lui Platon. Subliniez că tot ceea ce gândesc și scriu este o lucrare în curs de desfășurare, destinată revizuirii, așa că scopul cursurilor mele nu este încredințarea, ci modelarea unei cercetări sincere cu scopul dezvoltării spirituale.

NOTE

1. Sofia Androsenko organizează întâlniri internaționale Zoom cu un vorbitor invitat pe tema filozofiei lui Nikolai Berdiaev. Folosit cu permisiunea sa. ↑
2. p. xii. *Andrei Tarkovsky Interviews*, ed. John Gianvito, University Press of Mississippi. ↑
3. *Ibid.*, p. xiv. ↑
4. Poate C. S. Lewis s-ar putea alătura listei. ↑

Imagine: Pericles Pantazis - „The Writer“; Sursa: WikiArt